

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilno avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Idriji.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljave je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne. Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 8 K
pol leta 4 „
četrt leta 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 20 h za petit-vrsto. Priloge poleg poštnine 6 K.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . . 12 „
„ „ „ trikrat . . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Gradišče št. 2.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštnine.

Razvoj avstrijskega šolstva.

(K 60letnici cesarjevega vladanja.)

Najbolj spoznamo blagodejni vpliv novega drž. šol. zakona, ako primerjamo šolstvo o vladarskem napredku našega cesarja s šolstvom v 60 letnem jubileju.

Avstrija.

Leta 1848. je bilo 12.700 ljudskih javnih in privatnih šol, 18.980 učnih oseb, in sicer 13.750 učiteljev in 2230 učiteljic; v šolo je hodilo 1.425.000 otrok. Po zadnji statistiki ima pa Avstrija 20.442 šol (letos že okrog 20.700), in sicer 1360 deških, 1495 dekliških in 16.659 mešanih, 472 zasilnih, 274 ekspositur in 66 ekskursivnih šol. Na vsakih 30 let se pomnoži število šol za 40%, t. j. za 5575 šol. Na javnih in privatnih ljudskih šolah je 7844 enorazrednic, 5236 dvorazrednic, 2276 trirazrednic, 1550 štirirazrednic, 2145 petirazrednic, 398 šestirazrednic, 38 sedemrazrednic in 27 osemrazrednic. Nadaljevalnih tečajev kakor obrtnih šol pod in nad 14 let starih se udeležuje dečkov in deklic okrog 161.057. Razrednih sob je v Avstriji na javnih ljudskih šolah 50.939, delavnih 626, risarskih dvoran 555, telovadnic 1650, javnih telovadnih prostorov 9878, fizikalnih sob 457 in kemičnih laboratorijev 58. Ročna dela se poučujejo na 14.676 šolah. Število šolodolžnih otrok znaša 3.823.817, in sicer deklice 1.933.570, dečkov 1.910.244. Število obiskujočih na javnih in privatnih ljudskih šolah je 3.329.783, in sicer 1.674.879 dečkov, 1.654.904 deklice. Učiteljske knjižnice so na 14.313 šolah, ki imajo 1.251.538 zvezkov, šolarske knjižnice so na 15.722 šolah imajo 2.514.664 zvezkov, Moškega učnega osebja je 53.070, ženskih 36.510, skupno 89.580. Naj omenim še, da je v Avstriji nad 60 let starih 995 moških moči, učiteljic pa 122. Več kot 40 službenih let ima 430 moških in 38 ženskih oseb.

Kranjsko.

Leta 1848. je bilo na Kranjskem 80% otrok brez pouka. Bilo je 7 glavnih, 93 trivialk, 4 dekliške, 5 industrijskih in 101 nedeljska šola. V šolo je hodilo 21.297 otrok.

LISTEK.

† Alojzij Rajh.

Dne 22. novembra t. l. je umrl v bolnišnici usmiljenih bratov v Gradcu tovariš Alojzij Rajh, učitelj pri Sv. Križu na Murskem polju, za navadno učiteljsko boleznijo — sušico. Pokojnik se je porodil v Ljutomeru l. 1885., obiskoval je učiteljske v Mariboru, potem pa služboval v Šmartnem pri Sl. Gradu, dalje pri Sv. Duku na Stari gori in od l. 1906. pri Sv. Križu.

Šele pred dobrim mesecem si se odpravil, predragi tovariš, v Gradec z najboljšimi upi, da skoraj okrevaš. A kdor te je videl, je moral priznati, da zate ni leka, zakaj predaleč že se je razvila bolezen, ki ti je razjedala mlado življenje, in ti pritisnila pečat smrti na čelo. Namesto da bi šel k namera-

brez pouka je bilo 46.265 otrok. Po lanski statistiki pa imamo 414 javnih in privatnih šol. Izmed teh je 29 zasilnih, 185 enorazrednic, 108 dvorazrednic, 46 trirazrednic, 37 štirirazrednic, 26 petirazrednic, 4 šestirazrednic, 1 sedemrazrednica, 5 osemrazrednic, 1 ekspositura in 18 ekskursivnih šol. Dekliških šol je 33, deških 22, mešanih 369. Število vseh razredov znaša 923. Otroških vrtecev je 17, z ljudsko šolo združenih obrtnih nadaljevalnih tečajev je 19, 2 zavoda za sirote in zanemarljive otroke in 2 otroški zavetišči. Nekatere šole imajo celo kopalnice, šolske kuhinje in hranilnice. Šolskih vrtov je 268; število učiteljskih knjižnic znaša 357, šolarskih pa 366. Šolodolžnih otrok je 47.195 dečkov, 47.032 deklic, skupaj 94.227 otrok. Obiskujočih je 43.917 dečkov, 42.284 deklic, skupaj 86.201. Moških učnih oseb je 500, ženskih 434, skupaj 934. Stalnih veroučiteljev je 8, dušnih pastirjev 370.

Novomeški okraj.

Leta 1848. je bilo v tem okraju 8 trivialk, v Rudolfovem deška in dekliška, ostalih 6 šol so imeli Dobruče, Žužemperk, Trebnje, Mirna, Črmošnjice in Toplice. Izvzemši deške šole v Rudolfovem so bile vse enorazrednice. Letos šteje okraj 34 šol, 12 enorazrednic, 12 dvorazrednic, 6 trirazrednic, 3 štirirazrednic in privatno dekliško ljudsko in mešansko šolo v Šmihelu z 271 razredi. Za nadzorovanja sedanjega c. kr. okr. šol. nadzornika je priraslo v vsem 17 razredov v štirih letih. V bližnji bodočnosti se bo ustanovilo v tem okraju 10, razširilo pa 6 šol. Javne ljudske vsakdanje šole obiskuje 6882, ponavljalno 1233, skupaj 8115 otrok. Na privatnih šolah jih je 449. Vseh šolodolžnih otrok šteje okraj 8913. Učnih oseb je 74, 49 učiteljev, 25 učiteljic. Oproščeni je 296 otrok. Šolskih vrtov imamo 23. Obrtnonadaljevalna šola v Rudolfovem je združena z gimnazijo.

Najstarejša je novomeška kapiteljska šola, ki je eksistirala že v srednjem veku okrog leta 1493, in to samo za dečke. Tu je poučeval otroke takozvani „Chormeister“, kapiteljski organist. Že l. 1772. je posegla cesarica Marija Terezija goreče v ljudsko šolstvo. Po nekkih virih posnamem, da je znalo takrat na Kranj-

vanemu usposobljenostnemu izpitu. si moral iti v prerani grob.

Teško ti je bilo slovo od predragih znancev in posebno od ljubljene šolske mladine, zakaj bil si ji učitelj z dušo in s telesom ter ji posvetil svoje moči do zadnjega diha. Če o katerem, veljajo o tebi besede, ki sem jih obravnaval še le pred nekaj dnevi v šoli, namreč: „Spominjaj se učiteljev in učiteljic, ki so oboleli od napornega poučevanja! Iz ljubezni do svojih učencev, do zvanja svojega niso mogli dela pustiti in so morali mladi umreti.“

Golo resnico teh besedi so uvideli tudi učenci, ko sem jim naznanil smrt njihovega učitelja. Skoraj nobeno oko ni ostalo suho, vsi so žalovali po svojem ljubljemem učitelju. In ta odkrita in neprisiljena ljubezen šolske mladine do tebe ti bodi zavest, da si popolnoma umeval nalogo svoje ter umrl kot mučenik svojega stanu. Zatorej blag ti spomin in bodi ti zemljica lahka. K.

skem poleg meščanov, graščakov in duhovnikov samo okrog 100 ljudi brati in pisati. Organizirani so imeli razen svoje službe tudi učiteljsko službo. Gotovo je bil ta posel, kakor je še marsikje dandanes, preobremenjen. Ker ni hotela cerkev plače zvišati, je nasvetoval vladi znani slovenski pisatelj Blaž Kumerdej, naj ima vsaka fara mežnarja, večšega branja in pisanja, ki bi ob nedeljah in praznikih poučeval mlade in stare ljudi po kake tri ure. Tako so mi poročali tovariši in tovarišice novomeškega okraja, da so ponekod celo do l. 1873. in mogoče še dalje poučevali mežnarji na ljudskih šolah, nektere občine so pa pošiljale svoje otroke v sosednje večrazredne šole, kakor n. pr. iz Orehovice v Št. Jernej. V Žužemberku je opravljal učiteljsko službo celo kočijaž ondotnega župnika Burgerja od leta 1726. do 1827.

Pouk v Rudolfovem so prevzeli patri frančiškani l. 1778., v sedanjo gimnazijo se je pa preselila šola l. 1746.

Novomeška dekliška šola se je pričela l. 1816. Do l. 1869. so poučevali učitelji. Imela je dolgo let jako težavne ovire. Nastanjena je bila v svetovalnici na rotovžu, v hiši neke Ane Papež na Bregu in celo v zapuščenih cerkvi sv. Antona. Šola je vzlic temu lepo napredovala in je danes že trirazredna ter je le želela, da dobi skoro svoje poslopje. Pouk za deklice je pospešila pozneje tudi in to l. 1886. zasebna dekliška šola v Šmihelu, kjer je bila od l. 1864. do 1886. mešana enorazrednica.

Med jako stare šole spada tudi trebenjska, zakaj našel sem v nekkih spisih, da je bila v francoski dobi podrejena novomeškemu direktoriju normalk.

Isto leto kakor dekliško šolo v Rudolfovem so otvorili tudi šolo na Mirni. Poročilo kronike trdi, da so bili v Mirnskem gradu takrat politični uradniki nižje vrste, zdaj okr. sodnija, ki so se tako kmalu zavzeli za ustanovitev trivialke.

Kako daleč sega nazaj zgodovina dobriške šole se ne da dognati, znano je le toliko, da je stara šola pogorela l. 1841.

V prvo desetletno dobo cesarjevega vladanja je priseti šole v Ajdovici, Poljanicah, Prečni, na Dvoru pod šolskim patronom kneza Auersperga, v Štopicah, Mirni peči in na Čatežu, ostale so se ustanovile od l. 1860. dalje, zlasti pa okrog l. 1873., ko je vstopil na Kranjskem v veljavo novi državni šolski zakon.

Presvetli cesar je v novomeškem okraju večkrat direktno vplival na razvoj šolstva in daroval v to svrhu znatne subvencije. Tako je dobila šola v Gor. Sušicah 6000 K, v Vavti vasi 4000 K, na Šelih 1200 K in šola na Toplem rebu 400 K. Žužemberški šoli se je darovalo 3000 K patronskega prispevka.

Šole so se zlasti v Novem mestu, Mirni, Prečni, Vavti vasi, Beli cerkvi, posebno v Št. Petru, kjer imajo še sedaj hranjen tiskan program in slavnostni govor o pedesetletnem rojstvu, hvaležne skazale s tem, da so obhajale cesarjevo jubileje prav slovesno, tako 25letnico srebrne poroke, poroko cesarjeviča Rudolfa, 600letnico odkar je Kranjska pod habsburškim žezlom, štirideset in pedesetletnico vladanja, petdeset in sedemdesetletnico rojstva. Na ne-

katerih šolah so bile v ta spomin kupljene šolske zastave.

Povem naj tudi, da je bila v Št. Petru v cerkvi l. 1883. neko jutro najdena med 4. in 5. uro krasna šolska zastava, ki sta jo darovala dva neznanca dobrotnika v zahvalo za ozdravljenje.

V higijenskem oziru vidim nekaj hvale vrednega, kar ima gotovo malo šol na deželi in kar spada gotovo tudi k napredku in uspehu na šolskem polju, to sta vodovoda na deški šoli v Šmihelu in v Toplicah.

Tako sem posegal v razvoj šolstva v Avstriji sploh, na Kranjskem in v novomeškem okraju posebej.

Nadučitelj Fr. Potokar.

Nekaj črtic k predpisanemu učnemu smotru na enorazrednicah.

Predpisani smoter na enorazrednicah se najtežje doseže izmed vseh drugih vrst šol, tudi ako so za to postavljeni najpridnejši in najbolj večji učitelji. Posebno je težava velika v tistih šolah, kjer je pouk razdeljen. Tukaj ima marsikateri učitelj težko nalogo izobraževati in učiti po 50 do 100 in še več učencev, ki ne vedo mnogo tudi potem, ko so izstopili iz šole, t. j. ko so končali svoje 14. leto. Temu vzrok so razne zamude, ki izhajajo iz ubožnosti domače hiše, pa tudi iz kake druge malenkosti, ki se bridko plačuje ob času, ko mora otrok stopiti v svet.

Na takih šolah ima marsikak učitelj težko stališče — a tudi pravo veselje, če mu je sreča mila.

Sreča pa ne obstoji v tem, da se učitelj dobro pripravi za tisto uro in hoče morda v eni uri, v enem tednu, mesecu, letu pokazati svoj vpliv na male nevedneže, ne, sreča obstoji v tem, da si zna s svojim vedenjem, zgledom in s svojo avtoriteto prisvojiti nedolžna srca. Kako malo bi koristilo, da bi učitelj govoril in razlagal, kako se črke delajo, jih slikal in pritisikal na lepenko ali kam drugam v besede, ko bi mu pa prejšnje besede izginevale iz otroških duš — in bi potem otroci še o prvih črkah ne imeli ne duha ne sluha. Ono bi bilo pa v korist večrazrednicam. Tu je premalo časa, kar imaš razdeljene učence v 8, 6, 4, 3 ali 2 oddelka, medtem ko eni sprejemajo učno snov, drugi le ponavljajo. V drugi vrsti ima pa biti pouk skupen, ker le tedaj moreš z njim kaj doseči. Zategadelj in ker je na večrazrednicah drugače in boljše preskrbljeno, se mora tu doseči le s konsekvantno vajo in strogo disciplino, da pride učencem v kri in meso, kar je pri pouku istinito potrebnega.

Le s ponavljanjem kaj dosežeš, ker le v tem se ti stare zaznave krepijo in obzorje učencev širi; premalo časa bi bilo v dosego smotra, ako ne bi se dajalo takozvanih domačih nalog; v tem pogledu moraš biti natančen, ker drugače se nam bo ugovarjalo, češ, saj otrok na kmetih in večkrat v mestu pri slabo odgojenih družinah nima časa za take reči.

Cesar ne dosežeš prvič in drugič, prav lahko tretjič in tako dalje. Ker se ne more pregledati natančno vseh domačih del, zato